

# **HAUTAJAISVIRRET JA KÜBLER-ROSSIN SURUTEORIA**

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon virsikirjan käyttö  
siunaustilaisuuksissa Ylöjärven seurakunnassa 2013–2014

Sanna Loikas  
Kirjallinen työ (5p8)  
Taideyliopisto  
Sibelius-Akatemia  
Klassisen musiikin osasto  
Kirkkomusiikin ja urkujen aineryhmä  
kevät 2018

# SIBELIUS-AKATEMIA

Tiivistelmä

Kirjallinen työ

<b>Työn nimi</b> Hautajaisvirret ja Kübler-Rossin suruteoria. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon virsikirjan käyttö siunaustilaisuuksissa Ylöjärven seurakunnassa 2013-2014.	<b>Sivumäärä</b> 27
<b>Tekijä(t)</b> Sanna Loikas	<b>Lukukausi</b> Kevät 2018
<b>Koulutusohjelma</b> Kirkkomusiikki ja urut	<b>Suuntautumisvaihtoehto</b>
<b>Osasto</b> Klassisen musiikin osasto	
<b>Tiivistelmä</b> Tässä työssä on tutkittu Ylöjärven seurakunnassa käytetyt hautajaisvirret joulukuusta 2013 marraskuuhun 2014. Virret on analysoitu tekstin sisällönanalyysin avulla ja sijoitettu Kübler-Rossin surun vaiheteorian eri vaiheisiin. Siunaustilaisuuksia, joiden virret on dokumentoitu, oli 148, ja niissä käytettiin 50 eri virttä sekä hengellistä laulua Suojelusenkeli. Virsiä laulettiin yhteensä 397 kertaa. Virsien ja laulukertojen sijoittaminen Kübler-Rossin suruteorian vaiheisiin osoittaa, että suurin osa käytetyistä virsistä oli surun vaiheteorian mukaan hyväksymisen vaiheeseen kuuluvia.	
<b>Hakusanat</b> virret, hautajaiset, surun vaiheet	
<b>Muita tietoja</b>	

# SISÄLLYS

1 JOHDANTO .....	4
1.1 Tutkimuksen tausta .....	4
1.2 Tutkimustehtävä ja -kysymykset .....	5
1.3 Tutkimuksen toteuttaminen ja menetelmät .....	5
1.4 Aikaisemmat tutkimukset.....	7
2 KÜBLER-ROSSIN SURUTEORIA.....	9
2.1 Kieltäminen .....	9
2.2 Viha.....	10
2.3 Kaupanteko .....	11
2.4 Masennus .....	12
2.5 Hyväksyminen .....	13
3 HAUTAJAISVIRRET YLÖJÄRVEN SEURAKUNNASSA .....	14
4 HAUTAJAISVIRRET SURUN VAIHEIDEN NÄKÖKULMASTA .....	17
5 POHDINTA .....	21
LÄHTEET.....	23
LIITE.....	25

# 1 JOHDANTO

## 1.1 Tutkimuksen tausta

Kanttorin työn yksi näkyvimmistä osa-alueista on kirkolliset toimitukset, erityisesti häät ja hautajaiset. Kirkkojärjestyksen mukaan kanttori vastaa mm. näiden toimitusten musiikista.<sup>1</sup> Väestön ikääntyessä myös hautajaisten määrä seurakunnissa kasvaa väistämättä. Tämän kirjallisen työn lähtökohtana on ollut tahto selvittää, mitä virsiä hautajaisissa käytetään Ylöjärven seurakunnassa. Toimin itse tämän seurakunnan kanttorina ja vaikutelmani on, että hautajaisten virsivalikoima on hyvin suppea.

Kirkkojärjestys määrää, että kirkolliset toimitukset on suoritettava kirkkokäsikirjan mukaisesti.<sup>2</sup> Kirkkokäsikirjassa on kaksi vaihtoehtoa hautajaisten toimittamiselle: hautaan siunaaminen ja hautausmessu. Hautaan siunaamisen kaavan esipuheessa todetaan musiikista vain, että sen valinnassa on huomioitava tilaisuuden jumalanpalvelusluonne ja että kanttori vastaa musiikista, jonka kanssa tulee keskustella asiasta. Kaavassa on vain yksi pakollinen virsi, alkuvirsi. Kohdan 10 eli siunaussanojen jälkeinen virsi voidaan jättää pois tai korvata muulla sopivalla musiikilla. Päätösmusiikki voi olla virsi ja/tai (sic) muuta sopivaa musiikkia.<sup>3</sup> Hautausmessu noudattelee messun kaavaa, jossa uskontunnustuksen jälkeen toimitetaan vainajan siunaaminen.<sup>4</sup> Näin ollen myös virsien paikkoja tilaisuudessa on enemmän. Hautausmessussa jokainen virsi voidaan korvata kuorolaululla, soitinmusiikilla tai muulla musiikilla, tai virsi on sisennettynä kohtana kaavassa, jolloin sen voi jättää kokonaan pois.<sup>5</sup> Hautausmessu olisi siis käsikirjan mukaan mahdollista toteuttaa ilman ainutta virttä.

Virsi- ja laulukirja on kirkon virallinen laulukirja, ja yhteinen laulu on oleellinen osa kristittyjen hartaus- ja jumalanpalveluselämää. Pietismin vaikutuksesta virsien sisällöllinen painopiste muuttui kristityn omaan elämään, henkilökohtaiseen hartaudenharjoitukseen. Näin

---

<sup>1</sup> Kirkkojärjestys 6 luku 28§.

<sup>2</sup> Kirkkojärjestys 2 luku 1§.

<sup>3</sup> Kirkollisten toimitusten kirja, 138–161.

<sup>4</sup> Sinä olet kanssani 2006, 95.

<sup>5</sup> Kirkollisten toimitusten kirja, 163–180.

virsi kirjasta tuli myös rukouskirja.<sup>6</sup> Virsillä on sielunhoidollinen tehtävä, niiden kautta kristitty voi saada voimaa elämäänsä, laulaa hätäänsä, kokea yhteyttä toisiin ja rukoilla.<sup>7</sup> ”Laulaminen koskettaa ihmistä eri tasolla kuin puhuttu sana. Se on yhteisöllinen tapa ilmaista uskoa, kaipausta, surua ja kiitosta.”<sup>8</sup>

## 1.2 Tutkimustehtävä ja -kysymykset

Tutkimuksessa selvitän, mitä virsiä Ylöjärven seurakunnassa on käytetty hautajaisissa kirkkovuoden 2013–2014 aikana (1.12.2013–31.11.2014) ja pyrin sijoittamaan käytetyt virret johonkin Kübler-Rossin määrittelemään surun vaiheeseen.

Kübler-Ross esitteli surun viisi vaihetta ensimmäisen kerran vuonna 1969. Nämä surun vaiheet ovat kieltäminen, viha, kaupanteko, masennus ja hyväksyntä. Ne luovat viitekehysten, jonka avulla sureva oppii käsittelemään menetystä ja sen tuomia tunteita.<sup>9</sup> Suomalaisessa terveydenhuollossa Kübler-Rossin surun vaihemalli on yleisin lähestymistapa surevien surun ymmärtämiseen.<sup>10</sup>

Tutkimuskysymyksiä ovat:

- Kuinka montaa eri virttä Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vuoden 1986 suomenkielisestä virsikirjasta on käytetty siunaustilaisuuksissa?
- Onko käytetty virsikirjan liiteosan toimitusten lauluja?
- Mihin Kübler-Rossin suruteorian viiteen eri vaiheeseen valitut virret liittyvät?

## 1.3 Tutkimuksen toteuttaminen ja menetelmät

Tutkimusaineisto kerättiin vuoden 2014 loka–marraskuun aikana Ylöjärven seurakunnassa Ylöjärven, Kurun, Viljakkalan ja Aurejärven kirkkojen, Tammikankaan kappelin

---

<sup>6</sup> Vapaavuori 2004, 30.

<sup>7</sup> Virsikirja 1986/2008, 8.

<sup>8</sup> Sinä olet kanssani 2006, 21.

<sup>9</sup> Kübler-Ross 2006, 22.

<sup>10</sup> Erjanti 2004, 10.

ja Länsi-Teiskon rukoushuoneen toimituspäiväkirjojen perusteella. Näitä tietoja täydennettiin sähköisen toiminnanohjausjärjestelmä Katrinan tiedoilla sekä muutamilla sähköpostitse tehdyillä kyselyillä seurakunnan kanttoreille ja muutamalle suntiolle kirjaamatta jääneiden virsien osalta.

Toimituspäiväkirjoista käy ilmi siunaustoimituksen päivämäärä, kellon aika, toimittava pappi, läsnäolijoiden määrä sekä vainajan nimi ja osassa merkinnöistä myös vainajan ikä. Edellä mainittujen tietojen pohjalta Katrinasta saa selville toimitukseen osallistuneen kanttorin nimen ja suurimman osan virsistä. Vain kahteen toimituspäiväkirjaan on merkitty toimituksessa käytetyt virret sekä kanttori. Katrinassa on myös merkintä siitä, onko kyseessä arkkuhautaus vai tuhkaus tai viedäänkö hautaan muualle. Lisäksi valtaosa vainajien i'istä ja mahdollinen veteraani-status selviävät Katrinasta.

Tutkimus sisältää siunaustoimituksissa käytetyt virret 1.12.2013–31.11.2014. Tiedot on kerätty excel-taulukkoon. Virsien lisäksi siunaustilaisuuksissa käytettiin hengellistä laulua *Suojelusenkeli*, jota en ole jättänyt tutkimuksen ulkopuolelle.

Hautajaisissa käytetyistä virsistä olen tekstin sisällönanalyysin<sup>11</sup> avulla etsinyt ja poiminnut sanontoja, avainsanoja ja teemoja. Analyysissä olen pyrkinyt analysoimaan runoja surun ja surevan ihmisen näkökulmasta, pohjautuen teoriaosan esittelyyn ja Kübler-Rossin kirjassa oleviin esimerkkitarinoihin.<sup>12</sup> Virsistä löydetty sanonnat, avainsanat ja teemat olen sijoittanut Kübler-Rossin surun vaiheisiin teoriaosion kuvauksiin pohjautuen. Surun vaiheille olen antanut numerot 1–5 teoriaosan esittelyn mukaan – teorian vaiheiden mukaisessa järjestyksessä – kieltäminen, viha, kaupanteko, masennus ja hyväksyminen.

Vaikka virsitekstin ja melodian erottaminen toisistaan eivät tee oikeutta virrelle, olen analyysissä jättänyt musiikilliset tekijät huomiotta. Lisäksi tekstin analyysi ei ole aivan ongelmatonta. Virsirunot voidaan analysoida ja tulkita hyvin monella tavalla ja monesta näkökulmasta. Omassa analyysissä olen pyrkinyt analysoimaan runoja surun ja surevan ihmisen näkökulmasta. Jokaisella on omakohtaisia surun kokemuksia ja nämä vaikuttavat analyysin tekemiseen – jokainen on oman surunsa asiantuntija.

---

<sup>11</sup> Tuomi 2003, 116–117.

<sup>12</sup> Kübler-Ross 2006.

#### 1.4 Aikaisemmat tutkimukset

Aiempiä hautajaisvirsitutkimuksia löysin neljä. Lisäksi Anne-Marie Grundsténin väitöskirja hautajaismusiikista ja sen valitsemisesta valmistui tämän kirjallisen työn tekemisen aikana.<sup>13</sup>

Kristiina Nurmi on tutkinut suomenkielisen virsikirjan käyttöä siunaustilaisuuksissa Malmin siunauskappelissa kirkkovoosien 1987–1988 aikana. Hänen mukaansa tuolloin uutta virsikirjaa oli käytetty monipuolisesti, vaikka muutamia virsiä oli käytetty erittäin runsaasti.<sup>14</sup>

Myös Marja Karhu on tutkinut siunaustilaisuuksien virsiä Akaan, Kylmäkosken ja Urjalan kirkoissa vuonna 1993. Hänen tutkimuksessaan kävi ilmi, että virsikirjasta oli käytetty 85:tä eri virttä. Hän selvitti myös, kuka valitsee virret siunaustilaisuuteen. Tutkimus osoitti, että pappi valitsee yhdessä omaisten kanssa virret. Hyvin harvoin kanttori pääsi vaikuttamaan valintoihin.<sup>15</sup>

Anne-Marie Grundstén on tutkinut hautajaismusiikki-aihetta laajemmin. Hänen tutkimuksessaan *Porin seudun seurakuntien siunaustoimitusten musiikki* (2002) on kartoitettu virsien lisäksi myös alku- ja loppumusiikkeja sekä muuta siunaustilaisuudessa käytettävää musiikkia Porin seudun seurakunnissa marraskuusta 1992 tammikuuhun 1993. Tutkimuksen mukaan virsien ja soolomusiikin valinta on omaisille merkityksellistä, kun taas urkumusiikin valinta jätettiin usein kanttorin tehtäväksi. Virsikirjaa oli toimituksissa käytetty yksipuolisesti niin, että muutamia virsiä oli käytetty erittäin runsaasti, mutta kokonaisuudessaan virsien lukumäärä oli suppea.<sup>16</sup>

Seija Salonen on Pro gradu -tutkielmassaan *Pois vaikerrukset, maan multa ei armoa peitä. Miten virsikirja antaa sanat läheisensä menettäneen surutyöhön* (2008) tutkinut

---

<sup>13</sup> Grundstén 2017.

<sup>14</sup> Nurmi 1989.

<sup>15</sup> Karhu 1994.

<sup>16</sup> Grundstén 2002.

virsikirjan mahdollisuuksia surutyön välineenä surutyötä tekevälle ihmiselle. Hän on käynyt läpi kaikki virsikirjan virret säkeistö säkeistöltä. Tuloksena oli, että virsikirjasta löytyi sekä surutyötä auttavia, että surutyötä vaikeuttavia virsiä.<sup>17</sup>

---

<sup>17</sup> Salonen 2008.



## 2 KÜBLER-ROSSIN SURUTEORIA

Elisabeth Kübler-Ross (1926–2004) esitti suruteoriasansa viisi vaihetta ensimmäisen kerran vuonna 1969. Tällöin kyseessä oli teoria, jossa vakavasti sairas lähestyy kuolemaansa.<sup>18</sup> Tämän jälkeen Kübler-Ross on kehittänyt kuvauksia koskemaan myös surevia. Helena Erjantin mukaan Kübler-Rossin teoria on suomalaisessa terveydenhuollossa yleisin lähestymistapa sekä surevien että kuolevien surun ymmärtämisessä<sup>19</sup>.

Kübler-Rossin mukaan surun viisi eri vaihetta ovat menetyksen herättämiä reaktioita, työvälineitä, joiden avulla ihminen oppii ymmärtämään tunteitaan. Vaiheiden ei ole tarkoitus lokeroida vaikeita tunteita. Jokainen suru on yksilöllinen, eivätkä kaikki koe jokaista vaihetta.<sup>20</sup> Vaiheita ei kuljeta läpi järjestelmällisesti. Yksi vaihe voi kestää minutteja tai tunteja. Yksilö voi kokea yhtä vaihetta, sitten toista, ja taas palata ensimmäiseen vaiheeseen.<sup>21</sup>

### 2.1 Kieltäminen

*Ja kuitenkin me kysymme:*

*Voi, miksi sinut luotamme näin varhain kutsuttiin? (VK 247)*

Kieltäminen on enemmän symbolista kuin kirjaimellista, kun kieltäjä on menettänyt läheisensä. Kieltäjä tietää tosiasian, että läheinen on kuollut, mutta tunnepuoli ei ole samaa mieltä. Kübler-Rossin esimerkin mukaan on mahdotonta käsittää, että läheinen ei enää palaa kotiin, astu kotiovesta enää sisään. Silloinkin kun joku sanoo, "en voi uskoa, että hän on kuollut", sanoja ei Kübler-Rossin mukaan kiellä tosiasiallista kuolemaa, vaan kyseinen ihminen kokee kuoleman olevan liikaa hänen psyykelleen.<sup>22</sup>

Kieltämisen vaiheessa oleva saattaa vaikuttaa lomaantuneelta. Kübler-Rossin mukaan tämä ensimmäinen vaihe auttaa surevaa selviytymään menetyksestä. Maailma tuntuu

---

<sup>18</sup> Erjanti 2004, 10.

<sup>19</sup> Erjanti 2004, 10.

<sup>20</sup> Kübler-Ross 2006, 22.

<sup>21</sup> Kübler-Ross 2006, 34.

<sup>22</sup> Kübler-Ross 2006, 23.

merkityksettömältä ja elämällä ei ole tarkoitusta. Sureva pohtii, kuinka jaksaa eteenpäin, pystyykö jatkamaan tai miksi jatkaa. "Kieltäminen on luonnon tapa päästää mieleen vain sen verran kuin se pystyy käsittelemään", Kübler-Ross kirjoittaa. Usein kieltämisen vaiheessa sureva kyseenalaistaa oman todellisuutensa: Onko se totta? Tapahtuiko niin todella?<sup>23</sup>

Kübler-Rossin mukaan sureva kertoo mielessään tarinaa menetyksestä monta kertaa. Tämä on yksi tapa käsitellä tapahtunutta. Samalla se on keino kieltää tuska ja yrittää hyväksyä menetyksen todellisuutta. "Kun kieltäminen vähitellen häipyy, sen tilalle tulee menetyksen todellisuus", Kübler-Ross kirjoittaa.<sup>24</sup>

Kuinka ja miksi -kysymykset heräävät. "Kuinka kaikki tapahtui?" -tarinankerronta ei tapahdu enää ulkoapäin vaan kääntyy sisänpäin, siinä tarkastellaan menetyksen olosuhteita. Olisiko tapahtuneen voinut estää? Oliko sen tapahduttava juuri niin?<sup>25</sup>

Menetyksen peruuttamattomuus ja todellisuus menevät ymmärrykseen vähitellen. Jokainen kysymys auttaa uskomaan, että vainaja ei enää palaa. Paranemisprosessi on tiedostamatta alkanut.<sup>26</sup>

## 2.2 Viha

*Kun kättä ojennamme, se myöhäistä jo on.*

*Sen vuoksi pohjaan käymme niin suuren ahdingon. (VK 246)*

Viha tulee esiin eri tavoin. Vihainen voi olla kuolleelle läheiselle, koska hän ei pitänyt itsestään huolta, tai itselleen kun ei pystynyt estämään tapahtunutta. Vihainen voi olla lääkäreille, koska he eivät pelastaneet kuolevaa. Vihainen voi olla myös siksi, että sureva jäi yksin, Kübler-Ross kirjoittaa. Viha ei välttämättä ole loogista tai perusteltua, mutta viha on tarpeellinen vaihe toipumisprosessissa.<sup>27</sup>

---

<sup>23</sup> Kübler-Ross 2006, 25.

<sup>24</sup> Kübler-Ross 2006, 26.

<sup>25</sup> Kübler-Ross 2006, 26.

<sup>26</sup> Kübler-Ross 2006, 26.

<sup>27</sup> Kübler-Ross 2006, 26–27.

"Vihalla ei ole rajoja", Kübler-Ross ajattelee. Viha voi kohdistua ystäviin, perheeseen, lääkäreihin, omaan itseen, kuolleeseen läheiseen mutta myös Jumalaan. Sureva saattaa kysyä: Missä Jumala on nyt? Onko tämä todella Jumalan tahto? Onko tämä tosiaan Jumalan suunnitelma? Jumalalle voi olla vihainen, koska hän ei pitänyt parempaa huolta kuolleesta läheisestä. Tekikö Jumala virheen ja läheinen kenties palautetaan takaisin?<sup>28</sup>

Vihan taakse kätkeytyy monia tunteita, yksi niistä on tuska. Toisaalta taas viha on myös osoitus rakkaudesta kuollutta kohtaan. Syyllisyydentunteet ovat puolestaan osoitus sisäänpäin kääntyneestä vihasta. Aikanaan viha loppuu ja menetyksen tunteet saavat uuden ilmenemismuodon.<sup>29</sup>

### 2.3 Kaupanteko

*Jää, Isä taivaan, keskellemme,  
niin itku vaihtuu kiitokseen. (VK 245)*

Kaupanteon vaiheessa jossittelu on vahvasti läsnä: "jos vain" ja "mitä jos sittenkin". Kübler-Rossin mukaan sureva tahtoisi elämän palaavan ennalleen ja läheisensä takaisin. Kaupanteon kumppani on usein syyllisyyden tunne. "Jos sittenkin" -ajatukset saavat syyttämään itseään, mitä olisi voinut tehdä toisin. Myös tuskasta voi käydä kauppaa; mitä tahansa, kunhan ei tarvitse enää tuntea menetyksen tuskaa.<sup>30</sup>

"Kaupanteko voi auttaa ajatuksia siirtymään menetyksen vaiheesta toiseen. Se voi olla pysähdyspaikka, joka antaa psyykelle sen tarvitsemaa aikaa sopeutua", kirjoittaa Kübler-Ross. Kaupanteko muuttaa muotoaan ajan kuluessa. Se voi alkaa siitä, että käydään kauppaa lähimmäisen pelastumisesta. Seuraavana hetkenä toive on, että itse kuolisi lähimmäisen sijasta tai että läheisen kuolema olisi tuskaton.<sup>31</sup>

Kaupanteon kohde muuttuu menneisyydestä tulevaisuuteen sen jälkeen, kun kuolema on kohdannut. Kuoleman jälkeen sureva voi käydä kauppaa siitä, että näkisi läheisensä taivaassa tai että jäljelle jääneet läheiset eivät kohtaisi muita murheita. Eric Claptonin laulu

---

<sup>28</sup> Kübler-Ross 2006, 28–29.

<sup>29</sup> Kübler-Ross 2006, 31–32.

<sup>30</sup> Kübler-Ross 2006, 33.

<sup>31</sup> Kübler-Ross 2006, 36.

*Tears in Heaven* voidaan katsoa olevan kaupanteon vaiheesta. Siinä laulaja pohtii, lakaisiko hän itkemästä taivaassa.<sup>32</sup>

## 2.4 Masennus

*Nyt sydän ottaa tuskan vastaan  
ja taipuu alle kuormansa (VK 245)*

Masennusvaiheessa huomio siirtyy menneisyydestä nykyhetkeen. Tyhjyyden tunne ja suru tulee elämään syvempänä kuin koskaan. Elämä tuntuu merkityksettömältä. On kuitenkin huomioitava, että tämä masennus ei ole merkki mielen sairaudesta vaan luonnollinen reaktio suureen menetykseen.<sup>33</sup>

Surun tuomat raskaat ja synkät ajatukset ovat kuitenkin tavallisia, vaikka yhteiskunta näkee ne sairautena, jota pitää hoitaa. Kliininen masennus ja surun tuoma masennus on kuitenkin erotettava toisistaan. Kübler-Ross kirjoittaa: "Surun yhteydessä masennus on kuitenkin luonnon tapa suojata meitä sulkemalla hermojärjestelmän siten, että saamme aikaa sopeutua asiaan, jota emme vielä pysty käsittelemään." Surusta seuranneen masennuksen aiheet voidaan eritellä. Kliininen masennus on oireyhtymä, jonka tyypillinen piirre on pitkäaikainen tai erittäin syvä masennustila ja johon masennuslääkkeistä voi olla tilapäistä apua.<sup>34</sup>

Masennus auttaa surutyössä. "Masennus hidastaa ja sallii tehdä tilannekatsauksen menetyksestä", Kübler-Ross toteaa. Masennus pakottaa surevan rakentamaan itsensä uudelle pohjalle. Jos surua verrataan paranemisprosessiin, masennus on yksi monista tarpeellisista askelmista.<sup>35</sup>

---

<sup>32</sup> Kübler-Ross 2006, 36.

<sup>33</sup> Kübler-Ross 2006, 37.

<sup>34</sup> Kübler-Ross 2006, 38–40.

<sup>35</sup> Kübler-Ross 2006, 40, 38.

## 2.5 Hyväksyminen

*Kiitos, että muistoissamme, lähellämme, matkallamme  
yhä lapsensilmän hän lahjana on elämän. (VK248)*

Hyväksyminen ei ole sama asia kuin se, että kaikki on hyvin ja kunnossa. Kysymys on tosiasioiden hyväksymisestä – läheinen on lopullisesti poissa ja uusi tilanne tunnustetaan pysyväksi. Tämän uuden todellisuuden ja tilanteen kanssa opitaan elämään.<sup>36</sup>

Aikaa myöten menetys asettuu oikeisiin mittasuhteisiin, ja sureva oppii muistamaan läheisiään sekä kunnioittamaan menetyksen muistoa. Hyväksyminen voi näkyä myös siinä, että hyviä päiviä on enemmän kuin huonoja. On selvää, että menetettyä ei voi korvata, mutta uusia ihmisiä ja yhteyksiä tulee tilalle. Sureva siirtyy eteenpäin, muuttuu ja kasvaa, kun hän kuuntelee omia tarpeitaan sen sijaan että kieltäisi tunteensa. Sureva alkaa jälleen elää, kunhan on antanut surulle oman aikansa.<sup>37</sup>

---

<sup>36</sup> Kübler-Ross 2006, 41.

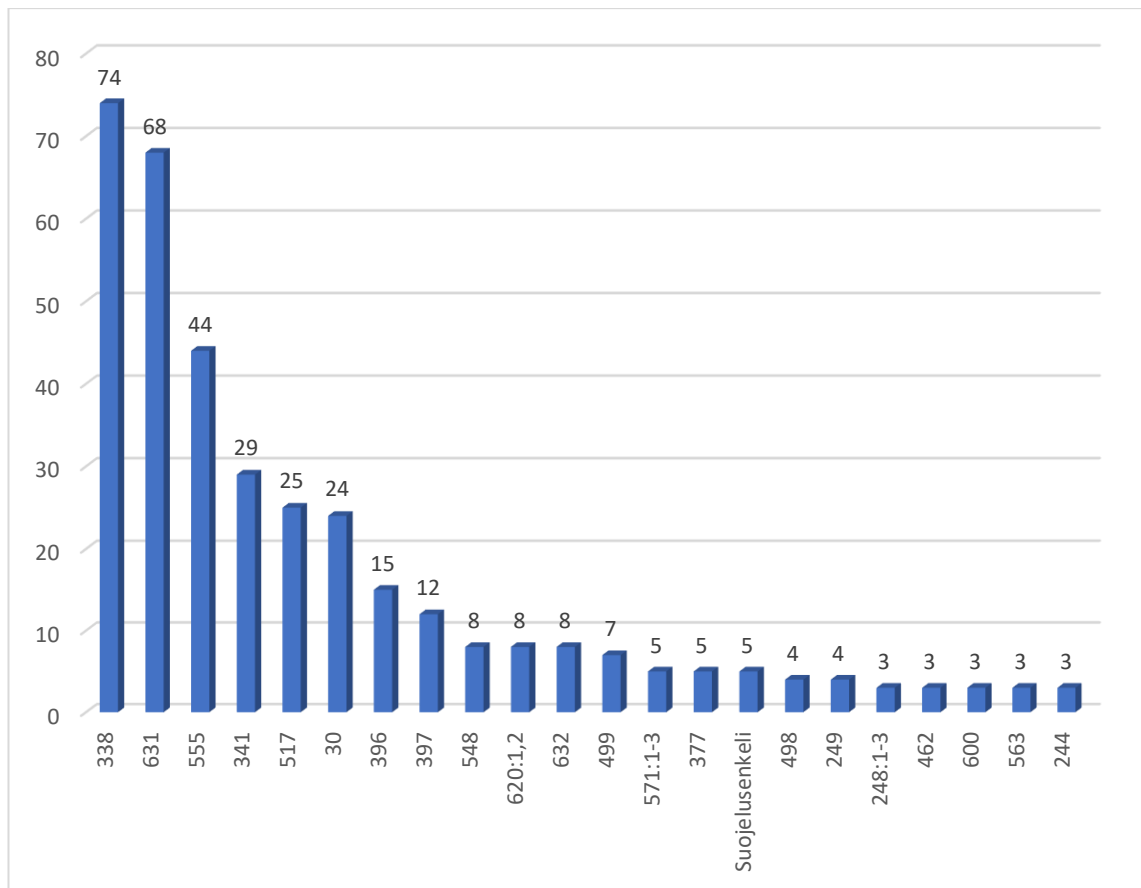
<sup>37</sup> Kübler-Ross 2006, 45.

### 3 HAUTAJAISVIRRET YLÖJÄRVEN SEURAKUNNASSA

Ylöjärven seurakunnassa on ollut tutkimusaikana – joulukuusta 2013 marraskuuhun 2014 – yhteensä 191 siunaustilaisuutta. Näistä 191 siunaustilaisuudesta on dokumentoitu 148 siunaustilaisuuden virret eli 77,49 % kaikista toimituksista. Yhteensä virsiä laulettiin 397 kertaa, joista 5 kerralla oli kyseessä hengellinen laulu *Suojelusenkeli* (ks. liite). Siunaustilaisuuksissa käytettiin 50 eri virttä, mikä on vain 7,91% kaikista virsikirjan virsistä, ja 43 erilaista säkeistövariaatiota näistä virsistä, sekä hengellistä laulua *Suojelusenkeli*. 44 siunaustilaisuudessa laulettiin yhteensä kaksi virttä, ja kolme virttä laulettiin 99 siunaustilaisuudessa. Kahdessa tilaisuudessa laulettiin vain yksi virsi ja kahdessa siunaustilaisuudessa laulettiin neljä virttä. Vain yhdessä siunaustilaisuudessa ei laulettu virsiä lainkaan. Keskimäärin siunauksessa laulettiin kaksi tai kolme virttä. Yhtään virsikirjan liiteosan toimitusten laulua ei käytetty tutkimuksen aikana.

Suosituimmaksi virreksi osoittautui virsi 338, *Päivä vain ja hetki kerrallansa*, jota laulettiin yhteensä 74 kertaa (18,64 % kaikista laulukerroista). Toiseksi suosituinta virttä *Oi Herra, jos mä matkamies maan* (VK 631) laulettiin yhteensä 68 kertaa (17,13 %). Selkeästi kolmas oli virsi 555 *Oi Herra, luokseni jää* 11,08 % (ks. kaavio 1).

Lauletuimmista virsistä neljänneksi, viidenneksi ja kuudenneksi sijoittuvien erot olivat hyvin pieniä. Neljänneksi suosituinta *Kiitos sulle, Jumalani* (VK 341) laulettiin 7,30 % kaikista laulukerroista. Viidennellä ja kuudennella oli vain 0,25 prosenttiyksikön ero, *Herra kädelläsi* (VK 517) 6,30 % ja *Maa on niin kaunis* (VK 30) 6,05 % (ks. kaavio 1). Ne virret, joita laulettiin korkeintaan kaksi kertaa, olivat yhteensä 9,32 % kaikista laulukerroista.



Kaavio 1. Virret, joita on laulettu yli kaksi kertaa.

Kuutta yleisintä virttä on laulettu 264 kertaa (66% kaikista laulukerroista), ja tarkastelen näitä kuutta suosituinta virttä suhteessa virsikirjan osastoihin. Suosituin virsi 338 on virsikirjan osastossa *Kiitos ja ylistys*, VK 631 osastossa *Kuolema ja iankaikkisuus* ja VK 555 osastossa *Aamu ja ilta*. Myös VK 341 on osastossa *Kiitos ja ylistys*, VK 517 osastossa *Nuoret* ja VK 30 osastossa *Joulu*. Mielenkiintoista on, että virret sijoittuvat useisiin virsikirjan osastoihin, ja että osastosta *Hautaus* ei ollut yhtään virttä, ja osastosta *Kuolema ja iankaikkisuus* vain yksi virsi suosituimman kuuden joukossa. Ensimmäinen osastoon *Hautaus* sijoittuva virsi on numero 248, jota on laulettu kolme kertaa. Hautajaisissa enemmän kuin kaksi kertaa lauletuista virsistä vain kolme virttä on virsikirjan osastossa *Hautaus* ja kolme osastossa *Kuolema ja iankaikkisuus*. Jopa osastosta *Kiitos ja ylistys* oli kaksi virttä kuuden suosituimman joukossa.

Vaikka virsi 517 on osastossa *Nuoret*, sitä laulettiin pääasiassa vanhemman väen hautajaisissa, 44–94-vuotiaiden siunaustilaisuuksissa. Vainajien keski-ikä oli 75,4 vuotta ja haudatuista naisia ja miehiä oli yhtä paljon.

Virsi 30 on virsikirjan osastossa *Joulu* ja sen laulaminen painottuikin marras–tammi-kuulle, 17 kertaa eli 70,83% kaikista laulukerroista. Toki virttä laulettiin myös huhti-, touko-, kesä-, syys- ja lokakuussa. Viittä suosituinta virttä laulettiin melko tasaisesti läpi koko tutkitun vuoden, eikä merkittäviä poikkeamia eri kuukausien kohdalla ollut, kuten virren 30 kohdalla.

Tarkastelluissa siunaustilaisuuksissa käytettiin eniten virsiä osastosta *Kuolema ja iankaikkisuus* (seitsemän virttä). Toiseksi eniten valittiin virsiä osastoista *Hautaus, Jumalan varjelus ja johdatus, Lapset* sekä *Aamu ja ilta*, jokaisesta osastosta kuusi virttä.

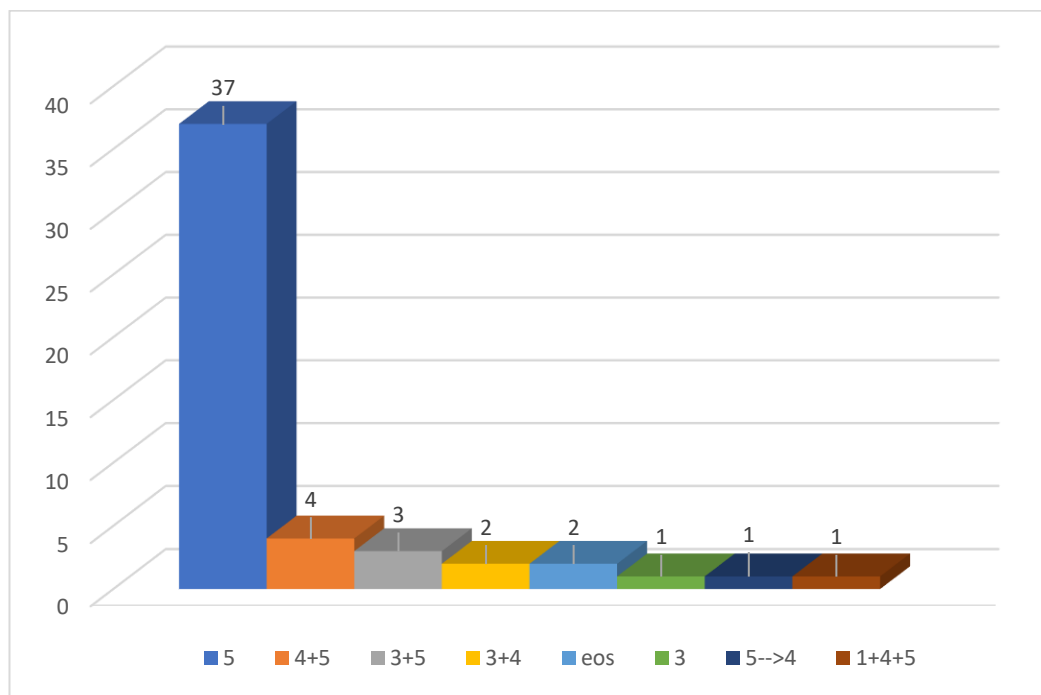
Virsi 377, *Sun haltuus, rakas Isäni*, laulettiin vain viisi kertaa tutkimusaikana. Tutkimuksessa ei ole huomioitu niitä kertoja, jolloin kyseistä virttä laulettiin haudalla. Ylöjärven seurakunnassa on tapana, että arkkuhautauksen yhteydessä haudalla lauletaan virsi 377.



## 4 HAUTAJAISVIRRET SURUN VAIHEIDEN NÄKÖKULMASTA

Analysoidessani virsitekstejä etsin sanontoja, avainsanoja ja teemoja ja sijoitin niiden avulla virret sopiviin surun vaiheisiin. Surun vaiheet numeroin juoksevasti: 1) kieltäminen, 2) viha, 3) kaupanteko, 4) masennus ja 5) hyväksyminen.

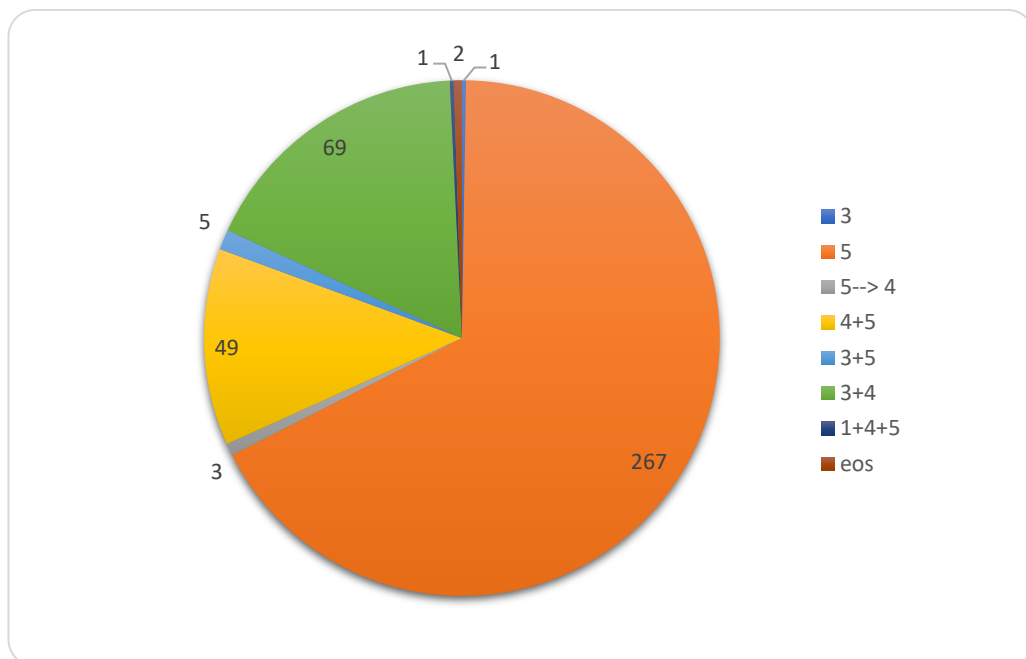
Suurin osa hautajaisissa käytetyistä virsistä kuului kategoriaan 5, eli hyväksymisen vaiheeseen. Kahta virttä en kyennyt sijoittamaan mihinkään näistä kategorioista ja vain yksi virsi kuului kategoriaan 3, eli kaupanteon vaiheeseen. Lisäksi yhteensä 10 virressä oli useampi vaihe samassa virressä. Yksi virsi oli muista poikkeava, siinä kategoriassa 5, eli hyväksymisen vaiheessa oleva kertoja, puhuu vielä 4 kategorian masennuksen vaiheessa olevalle. Kategoriaan 2, eli vihan vaiheeseen sopivia virsiä, ei ollut käytetty kertaakaan. Kategoriaan 1, eli kieltämisen vaiheeseen, oli löydettävissä fraaseja yhden virren säkeistöistä, samassa virressä oli myös vaiheisiin 4 ja 5 sopivia säkeistöjä (ks. kaavio 2).



Kaavio 2. Virsien sijoittuminen surun eri vaiheisiin.

Kun kaavion 2 lukuihin lisätään virsien laulettu lukumäärä eli kerrannaiset (ks. kaavio 3), saadaan todellinen lukumäärä siitä, kuinka paljon on laulettu kutakin tiettyyn surun vai-

heeseen kuuluvaa virttä. Tuloksena sain, että kategorian 5, eli hyväksymisen vaiheen virsiä, on laulettu 67,25 % (267 laulukertaa) kaikista virsistä. Toiseksi suurin osa, 17,38 % lauletuista virsistä (69 laulukertaa) olivat kategoriassa 3 + 4 eli kaupanteon ja masennuksen vaiheessa, kun yksittäisissä virsissä ko. kategoria oli vasta viides. Tämä selittyy juuri virsien laulamisen kerrannaisilla, eli sillä, kuinka monta kertaa virsi on laulettu. Suurin syy kategorian 3 + 4 nousuun kerrannaisissa on virsi 631, joka oli toiseksi suosituin, ja sitä laulettiin yhteensä 68 kertaa.



Kaavio 3. Virsien laulukertojen määrä eri surun vaiheissa.

Tämä tutkimus ei anna mahdollisuutta vastata siihen, missä surun vaiheessa omaiset ovat olleet valitessaan virsiä. En ota tässä tutkimuksessa kantaa siihen, kuka on valinnut virret siunaustilaisuuksiin tai millä kriteereillä ne ovat tulleet valituiksi. Tämän tutkimuksen kannalta tämä ei ole merkityksellistä.

Hyväksymisen vaiheen virret sisälsivät teemoja, kuten kiitos, turva, suoja, rauha, lepo, ilo, armo, perille pääsy Isän luokse, kohti taivasta, lohdutus ja toivo. Lauletuin tämän vaiheen virsi oli VK 338 *Päivä vain ja hetki kerrallansa*. Virren teemoja ovat lohdutus, lepo ja kiitos.

*Päivä vain ja hetki kerrallansa, siitä lohdutuksen aina saan. – –*

*Kiitos, Herra, lupauksestasi, siinä annat minun levätä!*

*Kiitos olkoon lohdutuksestasi (VK 338)*

Masennuksen vaiheen virsistä nousivat esille ikävä, kyyneleet, luopuminen, tuska ja ahdistus, ilottomuus, suru ja haavat. Masennuksen vaiheeseen sopivat virren 631 säkeistöt 2–4. Virren teemoina nousivat ikävä, kyyneleet, hylkääminen ja toivottomuus.

*On yksin tästä sen ikävästä kyyneleni. – –*

*Muut kaikki hylkää – –*

*vaikkei ois toivoa ollenkaan. (VK 631)*

Kaupanteko näkyi virsissä ehtoina: jos vielä, niin sitten, mutta kuitenkin; kun, annathan pääsenhän; jää, niin; jos pääsisin, olisivat asiat paremmin; oma lähtö hyväksyttävissä vain Jeesuksen tähden. Virressä 626 virren minä-kertoja käy kauppa omalla kuolemallaan: pääsisinpä minäkin taivaan asuntoihin, niin asiat olisivat paremmin.

*Tuolla taivaan asunnoissa autuaissa Jumalan*

*itku on ja murhe poissa, siellä ilo ainiaan.*

*Oi, jos sinne minäkin murheen maasta pääsisin! (VK 626)*

Yhdessä virressä oli osana myös kieltämisen vaihe. Virren 247 *Ah autuas, ken taivaaseen* kertoja kysyy: “Voi, miksi sinut luotamme näin varhain kutsuttiin?”.

Virsiä 273 *Jeesus, parhain ystäväni* ja 501 *Kuule, Isä taivaan* en pystynyt sijoittamaan mihinkään kategoriaan. Virressä 501 ei ollut mitään suruun viittaavaa. Virsi 273 oli kaiken kaikkiaan vaikea teksti analysoitavaksi, enkä sieltäkään löytänyt suruun viittaavia fraaseja. Toki virrestä nousee teemoja kuten armo ja luottamus Jumalaan, mutta suoraan surun vaiheisiin en silti pystynyt virttä sijoittamaan.

Tässä työssä tutkituista virsistä hyväksymisen vaiheeseen sopivia virsiä ja virren säkeistöjä on 17:sta virsikirjan eri osastossa. Masennuksen vaiheeseen sopivia virsiä ja virren säkeistöjä löytyy osastoista *Hautaus, Aamu ja ilta* sekä *Kuolema ja iankaikkisuus*. Osastoissa *Pyhäinpäivä, Hautaus, Aamu ja ilta, Vuodenajat* sekä *Kuolema ja iankaikkisuus*

on kaupanteon vaiheeseen sopivia virsiä tai sen säkeistöjä. Kieltämisen vaiheeseen sopivat virren säkeet löytyvät osastosta *Hautaus*.

Virsikirjan osastosta *Hautaus* löytyi eniten virsiä eri surun vaiheisiin. Tästä osastosta kävin läpi myös ne virret, joita ei ollut käytetty siunaustilaisuuksissa tutkimusaikana. Huomasin virsiä läpikäydessäni, että osastossa *Hautaus* on jokaiseen surun eri vaiheeseen sopivia virsiä ja virren säkeistöjä.

## 5 POHDINTA

Virsikirjan käyttö siunaustilaisuuksissa oli hyvin yksipuolista. Suosituimmat kuusi virttä, joita oli laulettu enemmän kuin 20 kertaa tutkimusaikana muodostavat kaikkiaan kaksi kolmasosaa kaikista lauletuista virsistä. Virsikirjan 632 virrestä oli käytetty yhteensä 50 eri virttä, eikä yhtään liiteosan laulua.

Verrattuna Nurmen<sup>38</sup> ja Karhun<sup>39</sup> aiempiin tutkimuksiin, joissa tutkimusaika on verrannollinen tähän tutkimukseen, käytettyjen virsien kokonaismäärä on vähentynyt radikaalisti. Nurmen tutkimuksen aikana, jolloin vuoden 1986 virsikirja oli juuri otettu käyttöön, virsiä oli käytetty 176 ja Karhun tutkimuksessa vuonna 1993 virsistä oli käytetty kaikkiaan 85 eri virttä. Tämän tutkimuksen aikana (kirkkovuosi 2013–2014), jolloin virsikirja on ollut käytössä lähes 30 vuotta, virsistä oli käytetty vain 50 eri virttä. Kaikille tutkimuksille yhtenäistä on, että muutamaa virttä on käytetty runsaasti ja monia virsiä vain muutaman kerran.

Tämän työn tekemisen aikana on julkaistu myös Anne-Marie Grundsténin väitöskirja hautajaismusiikista.<sup>40</sup> Tämän tutkimuksen tulokset ovat yhteneväisiä väitöstutkimuksen kanssa. Kuusi lauletuinta virttä olivat samat Ylöjärvellä kuin koko maassa. Koko maan laajuisesti lauletuin hautajaisvirsi oli VK 631, kun Ylöjärvellä se oli toiseksi lauletuin. Toiseksi lauletuin koko maassa (VK 555) oli Ylöjärvellä kolmas. Ylöjärven lauletuin hautajaisvirsi puolestaan oli maan kolmanneksi lauletuin. Neljänestä kuudenteen lauletuinta virttä olivat samat.<sup>41</sup>

Tutkimusaineiston lisäksi analysoin kaikki virret virsikirjan osastosta *Hautaus*. Totesin, että tästä osastosta löytyy jokaiseen surun vaiheeseen sopivia säkeistöjä ja virsiä. Virsikirja on siis sielunhoidollinen kirja, eräänlainen surukirja. Virsien kautta surevan on mahdollista löytää sanoja tunteilleen ja tuntemuksilleen laidasta laitaan, ikävästä lohdutukseen, kyyneleistä iloon ja vihasta lepoon ja rauhaan.

---

<sup>38</sup> Nurmi 1989.

<sup>39</sup> Karhu 1994.

<sup>40</sup> Grundstén 2017.

<sup>41</sup> Grundstén 2017, liite 7.

Tämän tutkimuksen tulokset virsien jaottelusta eri surun vaiheisiin ovat saman suuntaiset kuin Salosen tutkimuksen johtopäätökset.<sup>42</sup> Virsikirjassa on paljon lohduttavia ja toivoa tuovia virsiä, jotka sopivat hyväksymisen vaiheeseen. Salosen tutkimuksen mukaan virsissä on myös useita mainintoja itkusta, kyyneleistä ja kaipauksesta. Tässä tutkimuksessa tällaisia virsiä löytyy vähemmän. Tämä johtuu siitä, että Salosen tutkimuksessa on tutkittu kaikki virsikirjan virret.

Kirjallinen työni antaa mahdollisuuksia seurakunnalle pohtia sitä, miten virsivalikoimaa saataisiin laajennettua, tai sitä, onko laajentaminen tarpeen? Herää myös kysymys siitä, miten liiteosan laulut tehtäisiin tutuksi ja saataisiin käyttöön? Olisi myös tarpeen tutkia, miksei liiteosaa käytetä. Lisäksi olisi hyvä selvittää, kuka valitsee virret siunaustilaisuuksiin juuri Ylöjärven seurakunnassa. Tällöin tutkimusten tuloksia voitaisiin jakaa juuri niille tahoille, jotka virsiä hautajaisiin valitsevat. Lopputuloksena voisi olla paremmin omaisten suruun ja sen vaiheisiin sopivat virret. Lopullinen tavoitehan on antaa omaisille tukea suremiseen ja antaa sanoja surun jäsentämiseen.

---

<sup>42</sup> Salonen 2008.

## LÄHTEET

Erjanti, Helena & Paunonen-Immonen, Marita, 2004. *Suru ja Surevat: Surevien hoitotyön perusteet*. Helsinki: WSOY.

Grundstén, Anne-Marie, 2017. *Hautausmusiikki ja sen valinta Suomen evankelisluterilaisen kirkon suomenkielisissä seurakunnissa. Kanttorien näkemyksiä musiikin toteutuksesta vuoden 2003 käsikirjauudistuksen jälkeen*. Väitöskirja. Helsinki: Taideyliopiston Sibelius-Akatemia, DocMus-tohtorikoulu.

Grundstén, Anne-Marie, 2002. *Porin seudun seurakuntien siunaustoimitusten musiikki*. Tutkielma. Helsinki: Sibelius-Akatemia, Kirkkomusiikin osasto.

Karhu, Marja 1994. *Siunaustilaisuuksien virret Akaan siunauskappelissa, Urjalan ja Kylmäkosken kirkoissa vuonna 1993*. Tutkielma. Helsinki: Sibelius-Akatemia, Kanttorien kelpoistamiskoulutus.

Kirkkojärjestys 8.11.1991/1055 v. 1993 (luettu: 1.2.2018).  
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931055#L2>.

Kirkollisten toimitusten kirja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkokäsikirja III. Hyväksytty kirkolliskokouksessa 8. marraskuuta 2003. (luettu 1.2.2018).  
<http://kirkkokasikirja.fi/toim/toimitustenkirja.pdf>.

Kübler-Ross, Elisabeth & Kessler, David, 2006. *Suru ja surutyö*. Suomentanut Porceddu, Lauri. Helsinki: Basan Books Oy. Englanninkielinen alkuteos 2005.

Nurmi, Kristiina, 1989. *Suomenkielisen virsikirjan käyttö siunaustoimituksissa Malmin siunauskappelissa kirkkovuoden 1987–1988 aikana*. Tutkielma. Helsinki: Sibelius-Akatemia, Kirkkomusiikin osasto.

Salonen, Seija, 2008. Pois vaikerrukset, maan multa ei armoa peitä. Miten virsikirja antaa sanat läheisensä menettäneen surutyöhön. Pro gradu -tutkielma. Joensuu: Joensuun yliopisto, teologinen tiedekunta.

Sinä olet kanssani: Kirkollisten toimitusten opas, 2006. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2006:4. Helsinki: Kirkkohallitus, jumalanpalveluselämä ja musiikkitoiminta.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli, 2003. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Vapaavuori, Hannu, 2004. Miksi virsi? Teoksessa Kirkkomusiikki. Toim. Haapasalo, Juhani & Lauerma, Liisa & Nissinen, Martti & Suikkanen, Pekka. Helsinki: Edita.

Virsikirja 1986/2008. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon virsikirja. Hyväksytty kirkolliskokouksessa 13. helmikuuta 1986. Helsinki: Kirkon keskusrahasto.



**LIITE**

Kaikki Ylöjärven seurakunnassa siunaustilaisuuksissa käytetyt virret, laulukerrat ja surun vaihe:

<b>Virsi</b>	<b>Laulu- kerrat</b>	<b>Surun vaihe</b>
30 Maa on niin kaunis	24	5
146 Rauhan saivat pyhät Herran	1	3+5
243 Tiet kaikki kerran kulkee	1	5
244 Te murheelliset	3	5->4lle
245 Nyt sydän luopuu kalleimmastaan	1	3+4
247 Ah autuas, ken taivaaseen	1	1+4+5
248 Jeesus, joka lempeänä	3	4+5
249 Pois kirkas suvi kulkee	4	5
273 Jeesus, parhain ystäväni	1	eos
275 Mä elän laupeudesta	1	5
301 Kirkasta, oi Kristus meille	2	5
332 Herraa hyvää kiittäkää	2	5
338 Päivä vain ja hetki kerrallansa	74	5
341 Kiitos sulle, Jumalani	29	5
343 Voisinpa Jeesuksestani	1	5
375 Kun Herra hoitaa paimentaa	1	5
377 Sun haltuus, rakas Isäni	5	5
384 Autuas, ken elämänsä	2	5
388 Jeesus, johdata tiemme kulkua	2	5
396 Käyn kohti sinua	15	5
397 Kun on turva Jumalassa	12	5
408 Joutukaa, sielut, on aikamme kallis	2	5
462 Soi kunniaksi Luojan	3	5

470 Kirkkaat riemun äänet soivat	1	5
490 Mä silmät luon ylös taivaaseen	1	5
492 Ystävä sä lapsien	1	5
498 Nyt kulkee halki korpimaan	4	5
499 Jumalan kämmenellä	7	5
501 Kuule, Isä taivaan	1	eos
503 Taivaan Isä suojan antaa	1	5
511 Tie valmis on	2	5
517 Herra kädelläsi	25	5
547 Joka aamu on armo uus	1	5
548 Tule kanssani, Herra Jeesus	8	5
552 Mua siipeis suojaan kätke	1	5
555 Oi Herra, luoksein jää	44	4+5
558 Pois aurinko jo painui vuorten taakse	1	5
563 Ilta on tullut, Luojaani	3	3+5
571 Jo joutui armas aika	5	5
574 On kaunis synnyinmaamme	1	3+5
577 Sun kätes, Herra, voimakkaan	1	5
584 Siunaa ja varjele meitä	2	5
600 Hyvyyden voiman ihmeelliseen suojaan	3	5
616 Puhtaana niityn kukka	2	5
620 Sen suven suloisuutta	8	5
622 Minä vaivainen, vain mato, matkamies maan	1	4+5
626 Tuolla taivaan asunnoissa	1	3
628 En ymmärrä	1	4+5
631 Oi Herra, jos mä matkamies maan	68	3+4

632 Nyt ylös sieluni	8	5
Suojelusenkeli	5	5